

KARIKÁS FRIGYES ISMERETLEN ÍRÁSAI

Karikás Frigyesnek, a magyar proletáirodalom egyik eredeti hangú, kiemelkedő úttörőjének néhány írását veszi itt az olvasó. Két életrajzot és néhány verset. Az életrajzok 1923-ból, illetőleg 1937-ből valók, s azokat orosz nyelvből fordítottuk magyarra. A költeményeknek az ad különös fontosságot, hogy a novellairól Karikás tehetségét új oldalról mutatják meg; bizonyítják ezek a versek, hogy Karikás lírikus is volt. Nem akarunk e néhány darabról álló lírai hagyaték alapján messzemenő következtetéseket levonni, de annyi bizonyos, hogy Karikás, miként novelláiban, úgy verseiben is erős, eredeti írói egyéniség. Mesemondó anyjának, szentképfestő apjának környezetéből, az izes erdélyi nyelvből, a szoltáros énekekből és balladákából olyan színeket őriz ez a nyelv és ez a stílus, amelyek egészen új módon világítják meg az emigráns proletárlírárt. Karikás verseiben ott bújkál a magyar szocialista líra legértékesebb hagyományának, Ady forradalmas szavának ihletése. Népiség és forradalmiság, érdes erősség és naiv báj jellemzik e lírát, amelyben természetes módon olvad össze politikum és költészet.

Karikás életművének ezek az emlékei (korántsem valamennyi!) Lovas Olga, K. Nagy Magda és Illés László kutatásai során kerültek elő.¹ Sikerült felfedezni egy két és félszáz soros poemát is Karikástól (*Tamás Péter*), de ezt terjedelme miatt nem közöljük. A poéma egy cselédíu emberi öntudatra ébredését mondja el. Az *Ujévi cselédjohászt* egykor a moszkvai *Uj Hang*, újabban az *Élet és Irodalom* közölte, de nem betűhíven, azért újra felvettük. A *Katona-nótát* Magyarországon Horthy börtönében írta Karikás, a *Jaj ne jöjjön ingyen a tél* és a *Magyarország* elfelejtett emigránslapokban jelentek meg.² A *Leninről a Tisza partján*, a *Katona-nóta* és az életrajzok most jelennek meg először nyomtatásban. E közleménnyel szeretnénk hozzájárulni ahhoz, hogy Karikás egyénisége még teljesebben bontakozzék ki az olvasók előtt. De egyszersmind szeretnénk felhívni a figyelmet arra is, hogy a magyar proletáirodalom jelentős alkotói életművének dokumentumait még fokozottabb gonddal kutassuk — meglepő eredményekre bukkanhatunk.

Karikás Frigyes, az OKP tagjának önéletrajza

1891-ben születtem Borossebesen (Erdélyben), apám szentkép- és szobafestő volt, és ezenkívül földműveléssel is foglalkozott. 1902-ben kovácsinas lettem, azután pedig üzemben szerszámlakatos. 1912-ben behívtak katonának és katonai szolgálatban álltam egészen a háborúig. 1914. dec. 27-én az orosz fronton fogságba estem. Az orosz hadifogság idején gyárakban és bányákban dolgoztam az októberi forradalomig. A háború előtt és után különböző országokban dolgoztam (Németországban, Ausztriában, Romániában, Szerbiában, Bulgáriában, Törökországban és Olaszországban). Beszélék németül, magyarul, románul, oroszul és keveset olaszul.

1907-től kezdve veszek részt a munkásmozgalomban. 1907-ben beléptem Aradon a szociáldemokrata ifjúsági szervezetbe. 1908-tól tagja voltam különböző országok szociáldemokrata pártjainak (Magyarországon, Németországban, Ausztriában, Romániában), és a fémipari munkások szövetségének, többnyire küldötti minőségben. Az OKP(b)-ba 1917. máj. 5-én léptem be a moszkvai Guzsón gyárban, ahol ebben az időben dolgoztam. A februári és októberi forradalom közti időben a román és magyar hadifoglyokat szerveztem Moszkvában. Az októberi forradalomban fegyverrel a kézben vettem részt (a lefortovi kadéthadtest ellen s másutt). 1917 novemberétől 1918 márciusáig a külföldi munkások forradalmi bizottsága magyar és román szekciójának titkára voltam. 1918-ban különböző frontokon részt vettem az ellenforradalmárok elleni harcokban.

1918 júliusától 1918. nov. 16-ig, az osztrák-magyar monarchia összeomlásáig a nyugati fronton zászlóaljparancsnok voltam és agitációs munkát végeztem a német katonaság között. 1918 novemberében az OKP KB-a Kun Bélával együtt Magyarországra küldött. Magyarországon aktívan részt vettem a KP megalakításában; a KB szervezési osztályának titkára voltam. A prol. diktatúra idején az elsőtől az utolsó napokig a fronton tevékenykedtem különböző felelős beosztásokban. A diktatúra után 1920-ban Németországban (Berlinben) dolgoztam a mozgalomban, a Kapp—Lüttwitz puccs ellen. 1920 júniusától októberéig a KMP KB megbízásából illegális munkát végeztem Romániában.

1920 októberében a KP bratislavai (Csehszlovákia) városi bizottságának titkára, 1921-ben pedig a sóbányászok szakszervezetének titkára voltam Aknaszlatinán (Kárpátalja). 1921-ben a KMP a Komintern kongresszusára delegált, de útközben lefogtak. 1922-ben Bécsben a

¹ A kéziratok Lovas Olga és K. Nagy Magda személyi tulajdonában vannak.

² Az *Azt vedt agyon* c. költeménynek is előkerült egy gépiratos szövege, itt mégis a *Sarló és Kalapácsban* (1930. 2. sz. 34. l.) megjelent némileg eltérő, teljesebb szövegét közöljük.

kommunista emigránsok tanácsadó irodájának titkára lettem. 1923-ban Moszkvában kétszer voltam egy alapszervezet vezetőségének tagja, 1924 januárjától titkára. Forradalmi munkásságomért a következő üldöztetést szenvedtem: 1912 V. 24-től IX. 2-ig Budapesten börtönben; 1919-ben börtönben Magyarország, 1920-ban 7 hónapig Németországban, 1921-ben 4 hónapig Németországban és Ausztriában.

Iskolai végzettségem a falusi iskola 5 osztálya; különböző technikai és társadalomtudományi esti tanfolyamok. Önképző módon és szemináriumokon való részvétellel (Lukács, Rudas és Lengyel elvtársak vezetésével) szereztem némely ismereteket a filozófiatörténet terén. Állandó munkatársa voltam különböző munkásújságoknak.

Jelenleg a 2. sz. Kardolenta gyárban dolgozom, mint szerszámlakatos. Ugyanott az OKP alapszervezetének titkára vagyok. Nős vagyok, lányom két és fél éves. Az elmondottakat a Párt KB előadói igazolhatják, így Rudas és Varjas elvtársak, akik engem még Magyarországról ismernek.

(1923)

Ujévi cselédfohász

I.

Mi Atyánk Isten, ki vagy a mennyekben,
ki kövér, zöld étellel vastagon szórod be
a végtelen uradalmi táblát,
ki a majoristállókban ezrével élteted az igás jószágot
s éjig növeszted az úri erdőkben a hajlékadó tölgyfát,
ki úri kúriából mennyországot csinálsz,
hogy a bennlakók orcáját a bűbánat sosem szomorítja
nemes ajtaikat a vétkes szegénység
mint ördög a tömjént messze elkerüli,
soha ki nem nyitja.

II.

Uram! Rám figyelmezz!
Minthogy szentegyháznak első padjaiban
oltárodhoz közel a módosok ülnek,
nem juthat el hozzád keserű panaszunk,
hiszen a házadban hátul van a helye
a tanyai népnek.
Pedig hát jó uram, a tanyai kunyhókban
villázhatod a bajt kazal garmadába.

III.

Kunyhónk roskadozik, a teteje szita,
bitang hideg fű be fűtyörészve rajta
szegényes szobánkba.
A nyíves nyavalya szegény asszonyunkat
még békén sem hagyta,
rossz fullánkját máris kölykeinkbe veri.
Pedig Uram, nekünk nincsen ám költségünk
hús medicinára,
s fajtánkat a gödör egyre-másra nyeli.
Vesszöből fontólban
egy kis süldőt ver az isten hidegi éles kuncogásba.
Hogyha meg nem döglük, rossz bőrben éli meg
a karácsonyhetét süldő soványában.

IV.

Mindenből kevés van, jó Uram istenem,
Csak a munka jutott igen nagy bőségben.
Dehát Uram! nem győzzük már hittel sem,
elkopott már az is, a nagy jármot járva
az úri mindenségben.

V.

Uram! Az idei vetést mi magunknak akarjuk!
 készülünk is lassan a nagy aratásra,
 kaszánkat is fenjük haragos fenkövel,
 takarásra, uram, lecsapunk mennykövel.
 Erőt, Uram, erőt, a nagy számadásra!
 Uram! Azt akarjuk,
 hogy a mag ezután csak a mienk legyen,
 hogy aratásra minden cseléd talpon legyen,
 a nagy osztásban magának részt vegyen,
 éles kaszájával igazságot tegyen!
 Miatyánk, Úristen!... ez aztán úgy legyen!
 Amen!

(1921 elején)

Jaj, ne jöjjön ingyen a tél

Lányok, drágák, ne kezdjétek,
 Ha mondják is, ne kezdjétek,
 Ha dudál is, ne kezdjétek!
 Megálljatok, ne kezdjétek!
 Hadd fújjon a kazánszelep,
 Robbanjon az egész telep,
 Rozsda egyen minden széket,
 Fonálfonó fehérnépet.
 Jaj istenem, ne kezdjétek,
 Ha dudál is, ne kezdjétek.

Mennyi drága selyem gunyát,
 Menyasszonyi fehér ruhát
 Szőttem össze húsz év alatt,
 Hosszú, sivár, húsz év alatt —
 Mindet másnak, mindet másnak,
 S nekem szegény fonólánynak
 Durva gyolcsból pártát szőttem,
 S pártámba jól belenőttem,
 S ma hajnalba, — jaj de éget —
 Hajamba egy hajszál tévedt,
 Deres hajszál, fehér hajszál,
 Nekem mostmár mi sem használ.
 Orsómról a piros fonál
 Lányok, lányok lepergett már.

— — Szívem véres könnyeket sír — —
 Kilátszik a szürke papír.
 Nekem végem, de ti lányok
 Éljétek a menyországtok.
 Rátok a nap épen most kél,
 Ne is jöjjön rátok a tél,
 Pincelyukas, csúf hideg tél,
 Jaj ne jöjjön ingyen a tél.
 Nagyra nyíljék a szemetek,
 Lányok máma ne kezdjétek
 Lopjatok! de ne kezdjétek.
 Adjátok el a telt orsót
 Vegyetek rajt pirosítót,
 Bíborvörös pirosítót
 Életcsaló pirosítót.
 Kincseteket ki hol éri
 Odadjátok, bárki kéri,
 Járjátok az uccák hosszát
 Éljétek a rimák sorsát.

Forogjatok fényes szennyben
 Fürödjetek szerelemben,
 Minden részeg férfi csókja
 (Szalmazsákban zörgő szalma).
 Bárgyú útszéli röhögés,
 Kapualji szeretkezés,
 Bűzös korcsmai szenvedély
 A pártámnál mind többet ér.
 Szövőszéktől szomorúan
 Csapszékekből mámorvigan
 Egy út vezet — hajlott korra,
 Férges, rothadt szemétdombra,
 Mindegy kit hol forgat a szél,
 De ne jöjjön ingyen a tél,
 Jaj, ne jöjjön ingyen a tél.

S dolgozni ma ne kezdjétek,
 Ha mondják is, ne kezdjétek,
 Ha dudál is, ne kezdjétek.

(1923)

Leninről a Tisza partján...

Hogy volt, mondják mindenfele,
 Messze földet bejárt paraszti katonák hozták hírét erre.
 Nagy volt, mondják, mint a debreceni Kálvin templom tornya,
 Földtúró magyarra, robotos németre, meg egyéb nemzetre
 Volt szerelmes gondja.
 Volt nagy akarása, kurucos tartása — mondják, hogy e földön nem vala mása,
 Nem született mása.
 Magyarországon Krisztusnak szegődött,
 Vékony kommención éldegélt, tengődött,
 Földet mért a népnek irgalmatlan keze,
 A marka erővel, a feje velővel,
 A szíve pedig véghetetlen szeretettel tele.
 Fellázad a béres neve hallatára,
 S a majörba, a cukorgyárba napról-napra
 Nehezebb munka szakad a zsandárra.
 Az igazmondók meg a képmutatók egyaránt azt mondják, hogy meghalt,
 Hogy nagy Muszkaországban sok millió ember siratja a nagy bajt.
 Mindent látó szeme immár nem néz át a Tátrán,
 Ezt érzi s fájlalja a kubikus magyar,
 A szennyes magyar Tisza búzakövére hátán...

(Moszkva, 1924. január 23.)

Magyarország

Szántó Zoltán, Papp Gyula, Glancz és a többi derék elvtársaknak ajánlja: Karikás Frigyes

Magyarország úri ország, ébredő országa régmúlt setétségnek,
 Dohos tornyaiból világot nem álló pestis-denevérek erednek a szélnek.
 Aki itt mást akar s nem hiszen Werbőczy feltámadásában,
 Ne merje bétenni nagypéntek napján sem göröngytörte lábát Budavárországba.
 A világosságot, az egyenes szót, Hungáriában még susogni sem szabad,
 A Leventék gyáva Magyarországon a fény a szembe, a szó a torokba szakad.
 És mégis akadt EMBER, ki felvonóhid nélkül lépte át az árkot,
 A piszkos tobzódásba, a borgőzös, a rimás zagyvaságba egy nagyot kiáltott:
 „Hej kísértet latrok!.. Csönd!.. Pergament halottnak föld alatt a helye,
 A villany-fényű proletár-világ ütemes rendjében nincs mit keresnie.
 Itt az élet járja, a szabad munka gyönyörű élete,
 Ide a millió proletár étellel, az én testvéreim dolgos életével, régen meghalt urak,
 az Élettel ide...!”

...S a tekintetes vármegye kísértet-urai csont-mancaikkal az EMBERÉRT
nyúttak,
S a cselédek túl az árkon, a Szűzmáriás Magyarországon az EMBER-ért sírtak.

Hej Magyarország! Te tekintetes Magyarország!
Rühes kis országa az úri latorságnak,
Isten kalapjának hervadt bokrétája, ... de nagyon útállak...

(1929)

Azt verd agyon!

Galambosné híres asszony, nem ad fiút katonának.

„Bújj el fiam, ballagj szentem,
Elvisznek ám meglásd mentem.
...Fenét adok a császárnak!”

„Fel a padra a szénába, árnyékába az erdőnek.
Tolvaj legyél, utonálló,
Éccakában lopva járó;
Ne menj messze tekergőnek.”

„Dolgos kezed acélizmát lanyha tetű el ne rágja.
Messze földön mély árokba’
Ne hervadj el parancsszóra,
Fejed tiszt úr szét ne vágja.”

„Hogyha pedig mindenáron verekedhetnéked vagyón:
Sok a nagy úr Szeredába,
Szegény zsíron nő a hája,
Nosza fiam, azt verd agyon!”

...Galambosné kis ablakát éjfélután kocogtatják:

...Galambosné szomszédasszony?!

...Virradóra... a piacon

Leginykét felakasztják,

...Bizony... bizony, felakasztják!...”

(1930)

Katona-nóta

Irunk levelet, de irunk levelet
Kun Béla elvtársnak.
Hadd vegye hírét, de hírét had' vegye
a sárói dandárnak.
Büszke legyék rája,
A Hajdú-Bihari bakára,
A Hajdú-Bihari, de harminckilences
Veres katonára.

Kérjük a levélbe, a dandár nevébe,
Bontsa ki a zászlót,
Azt az öreget, de azt a vereset
A kommunista zászlót.
Irja fel magára,
Lenin elvtárs veres zászlajára:
Hogy a Hajdú-Bihari, de harminckilences
Holtig megy utána.

Árad a csapatunk, de vágtába-vágtatunk,
A tunyasággal félre!
Igy masírozunk, de így rohamozunk
A pesti rendőrségre,
Fel az óberhére!
Ömöljön a büdös spicli vére,
Csingók, hekusok, fasiszták, burzsujok
Gyalázatos vére.

(1932. november 4-én)

Karikás Frigyes (a VKP-[b] tagjának) önéletrajza

Magyarországon, Arad vármegyében Körösbökenyben születtem 1891-ben. Apám szentkép-festő volt és ezenkívül földműveléssel is foglalkozott. 1902-ben kezdtem dolgozni, mint kovácsinas; 1904-ben egy gépgyártó üzembe kerültem szerszámlakatosnak. 1912-ben behívtak katonai szolgálatra; a régi osztrák-magyar hadseregben szolgáltam a háború kitöréséig. 1914 dec. 27-én az orosz fronton fogságba kerültem, s az októberi forradalomig, mint lakatos és gépész dolgoztam Oroszországban. A háború előtt és után Európa különböző országaiban dolgoztam mint lakatos, szerelő és gépész. Anyanyelvem magyar, beszélek még németül és franciául. A munkásmozgalomban 1908 óta veszek részt; Németországban, Magyarországon, Ausztriában, Romániában tagja voltam a szociáldemokrata pártnak. 1908-tól tagja voltam a fémipari munkások szövetségének. Az OSZDP tagjai sorába 1917 májusában léptem be a moszkvai Guzson gyárban, ahol ez idő tájt a karbantartás vezetőjének helyetteseként dolgoztam. A februári és októberi forradalom közti időben a magyar és román hadifoglyok szervezésével foglalkoztam Moszkvában és környékén, ugyanitt vettem részt az októberi forradalomban; a kínai városrészen harcoltam a lefortovi kadéhadtest stb. ellen. 1917 novemberétől 1918 márciusáig a külföldi munkások forradalmi bizottsága magyar és román szekciójának titkára voltam; márciustól kezdve a különböző ellenforradalmi frontokon harcoltam a nemzetközi csapat egyik zászlóaljának parancsnokaként. 1918 júliusában a Párt KB a nyugati frontra vezényelt azzal a feladattal, hogy szervezzem a forradalmi propagandát a német hadseregben; innen az osztrák-magyar monarchia bukása után Magyarországra küldtek. Magyarországon aktívan részt vettem a KP megalakításában, s a Párt KB-a szervezési osztályának titkára voltam. A magyar proletárdiktatúra idején az erdélyi vörös hadsereg parancsnokaként tevékenykedtem a fronton, majd az 5. hadosztály 39-es dandárának parancsnoka voltam. A magyar tanács hatalom bukása után Németországban dolgoztam és részt vettem az 1919/20-as forradalmi harcokban. 1920 után Csehszlovákiában és Romániában dolgoztam a bányászszövetség titkáraként s a bratislavai városi pártbizottság titkára voltam. 1921-ben a KMP küldötte voltam a Komintern II. kongresszusán. 1922-ben a kommunista emigránsok tanácsadó irodájának titkára voltam. 1922—23-ban ismét Moszkvában dolgoztam mint karbantartó lakatos s egyidejűleg felelősségteljes pártmunkát végeztem. 1923-ban kineveztek az állami Kardolentagyár igazgatójává és műszaki vezetőjévé; s megbíztak a kártszalag gyártó iparág megszervezésével, ahol igazgatói minőségben dolgoztam. 1928 októberében a Komintern külföldi pártmunkára irányított és erről a munkáról 1935 augusztusában tértem vissza. Forradalmi tevékenységem miatt ötször büntettek meg s összesen 5 évet és 1 hónapot töltöttem el kapitalista börtönökben. Öt osztályt végeztem egy falusi iskolában és esti tanfolyamon általános, műszaki és politikai ismereteket szereztem. Nős vagyok, 19 éves lányom van. 1935-ben külföldről való visszatérésem után a SzU Nehézipari Népbiztosságán a kisegítő üzemek trösztigazgatójának helyetteseként dolgoztam. Jelenleg a tőzegkitermelést gépesítő vállalat igazgatója vagyok.

Karikás Frigyes

Moszkva, Dinamovszkaja ul. 24. Kv. 8.